

INIJOSS

İnönü University International Journal of Social Sciences / İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi,

Volume/Cilt 8, Number/Sayı 2, (2019)

<http://inonu.edu.tr/tr/inijoss> --- <http://dergipark.gov.tr/inijoss>

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

Gönderim Tarihi: 04.11.2019 | Kabul Tarihi: 06.12.2019

TÜRKÇÜ BİR FİKİR DERGİSİ "DOĞU" VE CHP İLİŞKİSİ (1942-1945)*

Doç. Dr. Yaşar ZORLU

Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi,
yzorlu@erciyes.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-8578-438X>,

Dr. Öğr. Üyesi FARUK TEMEL

Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi,
faruktemel@erciyes.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-7103-0790>,

Atıf / Citation: Zorlu, Y., Temel, F. (2019). Türkçü Bir Fikir Dergisi "Doğu" ve CHP İlişkisi (1942-1945). *İnönü University International Journal of Social Sciences & İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, (INIJOSS)*, 8(2), 347-364.

Özet

Doğu dergisi, 29 Ekim 1942 tarihinde Tahir Akın Karauğuz tarafından Türkçü fikirleri yaymak üzere çıkarılmıştır. Halkevi adına çıkarılan Doğu, CHP'nin de desteğiyle abonelik sistemi aracılığıyla diğer şehirlere de dağıtılma imkanı bulmuştur. Toplumsal ve siyasal meseleleri Türkçü felsefeyle işleyen Doğu dergisi, ayda bir çıkarılmış ve 1951 yılına dek yayın hayatını sürdürmüştür. Derginin en önemli amaçlarından biri Türkçülük fikrini felsefi açıdan açıklamak olmuştur. Türkçülük'ü açıklamak üzere anket de düzenleyen Doğu; Türk tarihini, Türk büyüklerini, Türk dilini yayınlarında işleyerek, milliyetçi fikirleri toplumsal ve siyasal düzlemde yerleştirmeye çabalamıştır. Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Halide Edip Adivar, Behçet Kemal Çağlar, Orhan Şaik Gökay, Peyami Safa gibi isimlerin yazıları dergide sıklıkla yayımlanmıştır. 1944 yılında CHP'nin Turancı akımlara karşı bir tavır izlemesi sonucunda CHP dergiye verdiği desteği geri çekmiştir. 1946 yılında Doğu, CHP tarafından yeniden desteklenirken, dergideki Türkçü fikirler azalmakla birlikte form değiştirmiştir. Bu kapsamda çalışmada, CHP'nin milliyetçilik anlayışı, Doğu Dergisi'nin içeriği, yayın politikası ve iktidarla ilişkilerinin ortaya konulması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda Doğu dergisinin Milli

* Bu çalışma; Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından SDK-2016-6258 kodlu proje ile desteklenmiştir. Çalışma, 2017 yılında Endülüs'te düzenlenen Sempozyum'da (İNCOS) sunulan, sempozyum özet kitabında özet şeklinde yayınlanan "Türkçü Bir Fikir Dergisi: Doğu" adlı bildirinin tam metin şeklidir.

Kütüphane'de yer alan 1942-1945 yılları arasındaki koleksiyonları ve Cumhuriyet Arşivlerinden elde edilen CHP Genel Sekreterliği ve Doğu dergisi sahibi arasındaki yazışmaları gösteren belgeler doküman analizi yapılarak niteliksel içerik analizi yöntemiyle incelenmektedir. Araştırma, CHP iktidarının dış siyasette değişen siyasal konjonktüre göre milliyetçilik düşüncesine ilişkin anlam kaymaları yaşadığını ve bu doğrultuda Doğu dergisinin yayın politikasına yön verdiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Doğu dergisi, Tahir Akın Karağuz, Türkçülük, Turancılık Davası, CHP

A TURKIC IDEA MAGAZINE "DOGU" AND RELATIONSHIP WITH CHP (1942-1945)

Abstract

Dogu magazine was published on October 29, 1942 by Tahir Akın Karauguz to disseminate Turkic ideas. Dogu, which was issued on behalf of People's House (Halkevi), with the support of Republican People's Party (CHP), had the opportunity to be distributed to other cities through the subscription system. Dogu magazine, which deals with social and political issues with Turkist philosophy, was published once a month and continued to be published until 1951. One of the most important aims of the magazine was to explain the idea of Turkism from a philosophical point of view. Dogu magazine also conducted a survey to explain Turkism; tried to popularise Turkish history, great people of Turks elders and Turkish language in his publications and to impose nationalist ideas on social and political levels. Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Halide Edip Adıvar, Behcet Kemal Çağlar, Orhan Saik Gökyay, Peyami Safa got frequently published in the magazine. In 1944, as a result of the CHP's attitude towards PanTurkist movements, the CHP withdrew its support for the magazine. While the Dogu was backed by the CHP again in 1946, Turkic ideas in the magazine decreased and changed form. In this context, the Dogu, which was published with the support of the CHP during the single-party rule, was introduced alongside with the content of the journal, its publication policy and its relations with the government. In this respect, the documents showing the correspondence between the collections of the Dogu magazine in the National Library between 1942-1945 and the CHP General Secretariat obtained from the Republican Archives and the owner of the Dogu magazine are analyzed by qualitative content analysis method. The research reveals that the CHP government experienced a shift in the meaning of the idea of nationalism according to the changing political conjuncture in the foreign policy and directed the publication policy of the Dogu magazine.

Keywords: Dogu magazine, Tahir Akın Karauguz, Turkism, Turanism Case, CHP

GİRİŞ

Dünyada gelişen ulus devlet akımları neticesinde Osmanlı Devleti bu süreçten ciddi manada etkilenmiş, siyasal ve toplumsal anlamda yaşanan çalkantılı zaman diliminin arkasından nihayet 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin siyasal ve toplumsal yapısının çok ötesinde bir yapılanma içeren yeni devletin önemli özelliklerinden bir tanesi ilk 27 yıl boyunca CHP ile bütünleşik bir yapı sergilemesi ve parti ilkelerinin devlet bünyesinde tesis edilme çabasıdır. Bu çerçevede 1937 yılında anayasada gerçekleştirilen değişimle CHP'nin altı ok şeklinde tabir edilen ilkeleri devletle özdeşleştirilmiştir. Cumhuriyetçilik, inkılapçılık, halkçılık, laiklik, devletçilik ve milliyetçilik, Türkiye Cumhuriyeti anayasasında kabul edilen ilkeler olarak yer almıştır. (Findley,2015:258) Parti-devlet bütünleşmesi 18 Haziran 1936'da Parti Genel Başkan Vekili İsmet İnönü'nün yayınladığı genelgeyle resmileşirken 13 Şubat 1937'de de Cumhuriyet Halk Partisi'nin 6 Ok'u anayasaya girerek yasalaşmıştır (Koçak,2013:156-157). Devletin yeniden dizaynı çerçevesinde gerçekleştirilen anayasal düzenlemelerin halk tarafından da içselleştirilmesi adına parti teşkilatları ve Halkevi gibi kuruluşlarla beraber basın araçlarının kullanımı önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi ve partinin denetiminde olan Halkevi eliyle desteklenen basın araçları CHP

düşüncelerini, pratiklerini, uygulamalarını duyurma, yayma, yerleştirme ve benimsetme faaliyetlerini yerine getirmiştir (Temel, 2017: 119-226). Basının benimsetme faaliyetini gerçekleştirdiği süreçte özellikle II. Dünya Savaşı yıllarında iktidarın ve basın araçlarının milliyetçilik konusundaki konumlanması dikkate değer özellikler taşımaktadır. II. Dünya Savaşı'nın yaşandığı 1940'lı yıllar Türkçü fikirlerin ön planda olduğu sürece işaret etmektedir. Bu dönemde siyasal iktidarın da Türkçü görünümü, dünyada yaşanan savaş ve siyasal gelişmelerle beraber özellikle komünizmin tehdit unsuru olarak tanımlanması sebebiyle ulus birlikteliği duygusunun güçlendirilmesi düşüncesiyle ilişkili görünmektedir. Ancak bu durum savaşın sonlarına doğru farklı bir sürece evrilmiş ve siyasi iktidarın milliyetçiliğe bakışına ilişkin de değişen durumu ortaya çıkarmıştır. Nitekim 1944 yılında yaşanan Turancılık davaları Türk milliyetçiliği konusunda iktidarın ve dönemin aydınları arasında farklı bakış açılarını ortaya koyan nitelik taşımaktadır. Bu durumun tespit edilmesi açısından ve dönemin milliyetçilik anlayışındaki çatışma ve sorunlarını gözlemele noktasındaki önemli araçların başında basın araçları gelmektedir. Bu bağlamda CHP ilkeleri arasında yer alan milliyetçilik ilkesinin anlamlandırılmasıyla ilişkili yaşanan siyasi olaylara ve basın içeriklerine odaklanan çalışmanın sınırları çerçevesinde Halkevi adına Zonguldak'ta Tahir Akın Karauğuz tarafından çıkarılan Doğu dergisi içerikleri ve CHP ile ilişkilerini ortaya koyan yazışmalar incelenmektedir.

CHP'nin milliyetçilik anlayışı ve basın araçlarının bu noktadaki pozisyonu çerçevesinde 1942-1951 yılları arasında yayımlanan Doğu dergisini tanıtmakla birlikte, dergi içeriklerinin incelenerek CHP'nin milliyetçilik düşüncesine bakışı ortaya konulmak istenmektedir. Bu kapsamda çalışmada, CHP'nin ilkeleri arasında yer alan milliyetçilik düşüncesinin değişken niteliği, parti tarafından finansal olarak desteklenen Doğu dergisi içerikleri ve Tahir Akın Karauğuz ile CHP Genel Sekreterliği arasında yapılan yazışmaların izleri sürülerek saptanmaktadır. Bu çerçevede nitel bir yaklaşımı benimseyen araştırma içerik analizi yöntemiyle tarihsel bir olaya ışık tutmayı amaçlamaktadır. Çalışma Cumhuriyet tarihi içerisinde gerçekleşen siyasi bir olayla birlikte basın-iktidar ilişkilerini resmetmesi açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda resmi yazışma ve belgelerin yanı sıra Doğu dergisi içeriklerine dayanan çalışmanın tek parti iktidarı-basın ilişkilerine ışık tutması ve basın tarihi literatürüne katkı sunması beklenmektedir.

1. CHP'NİN MİLLİYETÇİLİĞİ VE TURANCILIK DAVASI

CHP'nin milliyetçik anlayışı ve bu çerçevede iç-dış politikaya yansıyan uygulamaları değişen bir form arz etmektedir. Milliyetçilik ilkesi anayasaya girmiş olsa da iç politikada ve özellikle dış politikada yaşanan gelişmelere bağlı olarak milliyetçilik meselesine bakış da değişmiştir. CHP'nin milliyetçilik anlayışı 1920'lerde farklı etnik kökenleri aynı ortak kimlikte bir araya getirme hedefine otururken, 1930'larda yerini Batı Avrupa'da yaygınlaşan aşırı sağcı ideolojilerin de etkisiyle aşırı milliyetçilik anlayışına, 1940'larda da bilinçli sol ve komünizm karşıtlığına bırakmıştır (Erdoğan, 2017: 278). Nitekim ırk temelli yaklaşım, kültürel bir Türkçülük ve vatandaş temelinde yaklaşılan milliyetçilik anlayışı CHP dönemi tek parti iktidarında konjonktüre göre şekillenen bir nitelik taşımaktadır.

Cumhuriyet dönemi milliyetçilik anlayışına ilişkin Güngör çeşitli tespitlerde bulunmaktadır: *"Türkçülerin milliyetçilik anlayışı ve tarih görüşü resmi kongrelerden tekme ve tokatla kovuldu. Anadolu'da kurulan ve bin yıldır devam eden Türk devleti bir tarafa bırakılarak tarih-öncesi çağlara dönüldü; Türklüğün başlıca alameti olmak üzere kafa ölçüsü alma usulü revaç buldu"* (Güngör, 1992:

242). Bu bağlamda henüz II. Dünya Savaşı başlamadan önce Almanya'daki faşist ideolojiye yakınlık gösterildiğine ilişkin tartışmalar basında yer almıştır. Nitekim Ahmet Emin Yalman iktidara yakın çizgideki Cumhuriyet gazetesini faşistlik ve Hitler'in yolundan gitmekle itham ederken bir yazısında da Cumhuriyet gazetesi, Alman propaganda bakanının avukatlığını üstlendiği şeklinde eleştirilmektedir: "Bir Türk gazetesinde böyle bir yazı nasıl çıkar? Alman propaganda Nazırı'nın bir Türk'ün milli hislerini yaralayacak mahiyette sözlerine avukatlık etmeği bir Türk gazetesi nasıl reva görebilir?". Cumhuriyet gazetesi ise Alman bakanın sözlerini tevil için uzun açıklamalardan sonra " Türkiye'de faşizm propagandası yapıldığı şahsen bizim nazarı dikkatimizi çekmemiştir" şeklinde yazmıştır (Koç, 2006: 137). Basındaki bu tartışmalar uzun bir süre devam ederken içerideki etkinlikler daha çok Sovyet Rusyası, Hitler Almanyası ve Amerika üzerinden dış politikayla bağlantılı ideolojik niteliktedir. Diğer taraftan Türk dış politikasında milliyetçiliğe bakıldığında, milliyetçi ideolojinin bazen örtük bazen de apaçık biçimde sürekli olarak yeniden üretildiği görülmektedir (Alpkaya, 2003: 157).

Milliyetçilik düşüncesindeki değişken durum yalnızca dış politikayla ilintili değildir. Nitekim Cumhuriyetin kuruluş süreci de bu konuda referans noktası oluşturmaktadır. Bu bağlamda Cumhuriyet kadrolarının kendisini Osmanlı'nın kültürel yaşamı ve siyasi durumundan soyutlayarak yeni bir dil, kültür ve siyaset oluşturması süreci milliyetçilik düşüncesinde çatallanmaya katkı sunmaktadır. Cumhuriyet kadrosu ulus devlet esasına dayalı bir Türkiye kurmak üzere yola çıktıklarında Türk tarih araştırmaları, dil kurumu gibi kuruluşlar devlet bünyesinde yer aldı. Kendilerinden önceki siyasal rejimin zıddı yönünde yerleşen ve kendilerini mevcut bulunan sosyal ve kültürel sistemin de antitezi olarak gören cumhuriyet kadroları bu sebeple milli tarihin başlangıcı olarak İstiklal Savaşı'nı kabul ettiler (Güngör, 1989: 83). Bu durum aslında milli duruş açısından sonraki yıllarda yaşanacak olan ayrışmanın da temelini oluşturmaktadır. Nitekim milliyetçilik düşüncesine Osmanlı'yı da dâhil eden yapılar olduğu gibi sosyal ve kültürel dinamiklerle, hatta İslam'la kesişen bir milliyetçilik anlayışı ve yanı sıra ırka dayanan şekillerde tezahür eden yaklaşımlar bulunmaktadır. Nitekim Turancılık davasıyla ortaya çıkan durum itibariyle de CHP iktidarının milliyetçilik anlayışının oturduğu zemin de bu manada net bir çizgi izlememektedir. Cumhuriyet kadrolarının Kemalizm'le bütünleşik ulusçuluk anlayışı ülkenin sosyal ve siyasal yapısı, tarihsel süreç, Anadolu'nun etnik yapısı ve dış politika gibi unsurlar dolayısıyla milliyetçiliğin oturduğu zemin konusunda bir yönüyle açmaz yaşanmaktaydı¹ (Özdoğan, 2002: 87). Kaldı ki Kemalist Milliyetçilik teoride ve pratikte mutabakat sağlanmış ve doktrinize edilmiş bir ideoloji değilken ne İnönü ne de Demokrat Parti döneminde Türk milliyetçiliğinin resmi bir açıklaması/tanımlaması girişiminde bulunulmamıştır (Koçak, 2003: 36). Koçak, (2003: 39) Kemalist milliyetçiliğin kitabi bir ideoloji olduğunu söylemenin imkânsız olduğunu belirtirken, bizzat Atatürk'ün konuşmalarına bakarak Türk milliyetçiliğinin dönemden döneme değişen birkaç hareket noktası olduğundan söz etmektedir. Türk milliyetçiliği, tarihsel, ideolojik ilişkilerin ve açmazların resmi milliyetçiliğin kendisini paklama çabalarının arasında görünmez hale gelmesine yol açmaktadır. Türkçülük, Pantürkizm, ırkçılık-Turancılık, milliyetçilik vb. gibi Türk düşüncesi ve siyasi tarihi içinde değişik adlandırmalar alan ideolojik konuların tarihsel durumdaki özgüllüğü, kopuş ve eklemlenme

¹ Detaylı bilgi için bkz. Özdoğan, 2002, 81-87; Koçak, 2003: 37, 43

süreçlerini çözümlenmenin önünde engel olarak durmaktadır (Ertekin, 2003: 346). Koçak da bu engelin dayandığı sebebi her türlü Türk milliyetçiliği tezahürünün kendisini Atatürk'ün milliyetçilik anlayışıyla temellendirmeye, meşrulaştırmaya ve güçlendirmeye çalışması olarak açıklamaktadır(Koçak, 2003: 37).

İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı dönem milliyetçilik düşüncesine ilişkin anlamlandırma yolunda çatışmanın ve ayrışmanın görünürlüğünün arttığı bir döneme işaret etmektedir. Nitekim İkinci Dünya Savaşı yılları, ekonomik ve siyasi alanda problemlerin yaşandığı bir dönemdir. Milli Korunma Kanunu uygulaması, 1943 yılında TBMM'de kabul edilen Varlık Vergisi, Toprak Mahsulleri Vergisi ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu uygulaması ekonomik yöndeki sıkıntılara çözüm arayışını göstermektedir. Diğer taraftan savaş yıllarında yer alan sıkıntılar basına da yansımıştır. Ekonomik ve siyasi meseleler basına yansırken hükümet ekonomik konularda eleştirilmektedir. Diğer taraftan dönemin Tan, Vatan gibi gazetelerinde faşizm ve demokrasi konularında eleştirel yazılar yer almaktadır. 1943'te başlayan basındaki eleştirel hava 1944 Mayıs ayında yaşanan İrkçılık-Turancılık davalarıyla birlikte Türkçü yayın organlarının yanı sıra Adımlar, Yürüyüş, Yurt ve Dünya dergileri ve Tan ve Vatan gazetelerinin kapanmasıyla sonuçlanmıştır (Koçak, 2013: 170,171). Tarihte 3 Mayıs Türkçülük olayları şeklinde geçen süreç, Hüseyin Nihal Atsız ve Başbakan Şükrü Saraçoğlu arasında başlayan açık mektuplaşma ve Sebahattin Ali'nin Atsız'ı dava etmesiyle 18 Mayıs 1944'te başlayan İrkçılık-Turancılık Davası'na işaret etmektedir. 31 Mayıs 1947'e kadar süren bu davada ve Türk siyasetinin önde gelen isimleri İrkçılık-Turancılık suçlamasıyla yargılanırken, başkaca kişiler hakkında da yurt genelinde çeşitli soruşturmalar açılmıştır. Bu dönemde Türkçü-Turancı hareket, siyasi iktidar tarafından "*rejimi yıkmaya ve devleti ele geçirmeye yönelik bir hareket*" olarak değerlendirilmiştir (Özdoğan, 2002: 89; Kocabaş, 2008: 30-31). Bu olaydan yaklaşık bir yıl önce Faris Erkman tarafından yayımlanan bir kitapçıkta Türkçü propagandanın tehlike içerdiğine yönelik ifadeler yer verilmiş ve birçok Türkçü şahsiyeti ve dergilerini (*Bozkurt, Gökbörü, Çınaraltı ve Ergenekon*) hedef göstermiştir. Bu kitapçıkta Türkçülerle ilgili, Mustafa Kemal Atatürk'ün kendi elleriyle belirlediği dış politikasının sağlam ilkelerinin çiğnenerek Türkiye'nin maceraya sürüklendiği, Alman ırkçılığı ve politikasının etkisi altına girildiğini, bunun sonucunda da Türkiye'de Nazi propagandasına hizmet eder hale geldikleri savunulmuştur. 1944 öncesine dayanan bu Komünist-Türkçü karşıtlığı Atsız'ın mektupları sonrasında yeniden alevlenmiştir(Özdoğan, 2002: 97-98).

Turancılık davaları sürerken 19 Mayıs 1944'de İnönü'nün 19 Mayıs nutku da iktidarın meseleye bakışını ortaya koymuş ve CHP siyasetine ilişkin yeni bir sürecin başladığı mesajını vermiştir:

Türk milliyetçisiyiz, fakat ülkemizde ırkçılık prensibinin düşmanıyız... Turancılık fikri yine son zamanların zararlı ve hastalıklı gösterişidir. Turancılar, Türk milletini bütün komşularıyla onulmaz bir surette derhal düşman yapmak için birer tılsım bulmuşlardır. Bu kadar şuursuz ve vicdansız fesadçıların tezvirlere Türk milletinin mukadderatını kaptırmamak için elbette Cumhuriyetin tedbirlerini kullanacağız. Fesadçılar genç çocukları ve saf vatandaşları aldatan fikirlerini millet karşısında açıktan açığa münakaşa edemeyeceğimizi sanmışlardır. Aldanmışlardır... Vatandaşlarım! Emin olabilirsiniz ki, vatanımızı bu yeni fesatlara karşı da kudretle müdafaa edeceğiz (Zonguldak, 1944: 757)².

² İnönü'nün 19 Mayıs Nutku, yine Karauğuz'un sahibi olduğu Zonguldak gazetesinde Milli Şef'in Gençlere Hitabı başlığıyla 26 Mayıs ve 31 Mayıs 1944 tarihlerinde iki bölüm olmak üzere yayımlanmıştır. Karauğuz

İnönü aynı konuşmasında gençliğe hitaben hem sanıkların ideolojisini kınamakta hem de Türk halkını Kemalizm'in ilkelerinden "sapma" girişimleri konusunda uyanık olmaya çağırmaktadır (Özdoğan, 2002: 90).

Turancılık davalarında ilk başta rejim ve anayasa düşmanlığıyla suçlanan sanıklar, daha sonra ilk kararın temyiz mahkemesi tarafından bozulmasının ardından yapılan duruşmalar sonucunda beraat etmişlerdir. 1948'de bu kez komünist faaliyetler konusunda parlamentoda yapılan görüşmelerde CHP hükümeti kararlı bir şekilde milliyetçilerin yanında yer almıştır. Alman Yanlısı ve Sovyet yanlısı olarak tanımlanan milliyetçi ve komünist gruplar ya da sağ ve sol grupların iç politikadaki etkisi CHP hükümetlerinin bu gruplara gösterdiği hoşgörü ve sertliğe bağlıyken, CHP'nin tavrı da Türkiye'nin savaş sırasında ve sonrasında yabancı güçlerle olan ilişkilerine bağlı olarak değişmiştir (Özdoğan, 2002: 91-93).

Değişen politik süreçlere ilişkin Zürcher, dünyada gelişen siyasi konjonktürle CHP'nin Türkçüleri tasfiye etme sürecini ilişkilendirmektedir. Siyasi iktidarın dış siyasetteki gelişmeler doğrultusunda ülke içinde basını organize ettiğinden söz eden Zürcher (2016: 302), Türkçülere karşı gelişen süreci " *Hem iç siyaset hem de basın, savaş boyunca sıkı denetim altında tutulmuş ve Türkiye'nin çatışma dışında kalma gayreti doğrultusunda ustalıkla yönlendirilmişlerdi. Almanya, Sovyetleri mağlup etmenin eşiğinde gibi gözüküdüğü sırada, pan-Türkçü propaganda yeniden canlanmıştı. Almanya'nın teşvikiyle Temmuz 1941'de pan-Türkçü bir komite kurulmuş bazı Türk generalleri Almanların daveti üzerine Doğu cephesini dolaşmış ve bazı pan-Türkçülük yandaşları kabineye alınmıştı, bunların hepsi, Almanlar galip geldiği takdirde kendini güven altına alma siyasetiydi. Almanya'nın yenilmesinin an meselesi olduğu belli olunca, Mayıs 1944'te pan-Türkçü örgütler ve pan-Türkçülük propagandası susturuldu.*" şeklinde aktarmaktadır. Diğer taraftan çok partili hayata geçiş süreci ve Amerika'nın Türkiye üzerinde daha etkin olduğu bir sürecin başlangıç aşamasını oluşturması da CHP'nin Türkçü akımlarla bağını koparmasına başka bir sebep olarak göstermek mümkündür. Nitekim İkinci Dünya Savaşı'nın ardından çok partili hayata geçiş süreci de savaşın sonuçlarına ve dış politikada cereyan eden olaylara bağımlı gözükmektedir. Güngör (1992: 247) bu geçiş sürecini "*Çok partili hayat bize dışarıdan kabul ettirildi*" şeklinde açıklamaktadır.

2. DOĞU DERGİSİ VE YAYIN POLİTİKASI

Doğu dergisi (EK-1) Zonguldak'ta 29 Ekim 1942 tarihinden 15 Ağustos 1951 tarihine kadar yayınlanmıştır (Namal ve Karakuzu, 2017: 233). Tahir Akın Karauğuz tarafından Halkevi adına çıkarılan Doğu, CHP tarafından abonelik yoluyla finansal olarak da desteklenmiştir. (C.D.A.³,1948)1942 yılında çıkarılan Doğu aylık çıkarılan bir dergi olsa da genelde üç ayda üç sayı şeklinde yayımlandığı görülmektedir. Halkevlerine dağıtımı da aynı şekilde yapılırken, parti tarafından yapılan ödemeler üçer sayılık olmak üzere dergiye toplu biçimde yapılmaktadır. Cumhuriyetin 19. yıldönümünde çıkarılan Doğu, Karauğuz'un da sahibi olduğu Karaelmas

bu söylevin arkasından 9 Haziran 1944 tarihinde Zonguldak gazetesinde yayınladığı *İnan Kaynaklarımız* başlıklı yazısında Türkçülük anlayışını açıklamıştır.

³ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri

Basımevi'nde basılmıştır. 30 kuruşa satışı yapılan derginin, yıllığı 300, altı aylığı ise 150 kuruştur. Derginin tirajı, gerçekten de Zonguldak şartlarında iyi durumdaydı. Karauğuz'un Zonguldak'ta basılı ürünlerin satışını yapan bayilerden edindiği bilgiler doğrultusunda hazırladığı rapora göre, 1947 yılında Zonguldak'ta yaygın basında dâhil olmak üzere satışı yapılan dergi, kitap ve gazeteler arasında Doğu 1700 tirajla en çok satılan dergi olarak gözükmektedir (C.D.A. 2, 1947)

Doğu Dergisi klişesinde, *Büyük Ülkü Gazetesi* tanımlamasını kullanmaktadır. *Ziya Gökalp'in Doğu'dan gelmişiz batıya doğru Bize Yol göstermiş Güneş ile Ay* sözleri de derginin ilk sayısının kapağında ve klişenin altında yer almaktadır (Doğu, 1942: 1).

Doğu'nun ilk sayısında, hemen ilk sayfalarında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, dönemin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu ve CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esendal'ın fotoğraflarına yer verilmiştir (Doğu,1942: 1). Gazetenin birinci sayısında yer vermediği Recep Peker'in fotoğrafına da ikinci sayısında yer vererek "*Doğu'ya sevgi gösteren büyüklerimizden Dahiliye Vekilimiz Sayın Recep Peker*" ifadeleri kullanılmaktadır (Doğu, 1942: 2). Derginin Türkçü yayın içerikleri taşımakla birlikte henüz ilk sayılarında bu fotoğrafları kullanması CHP ile güçlü bağını ortaya koymak istemesi; siyasi iktidarın itimadına mazhar olunmak istenmesinden kaynaklanmaktadır.

Derginin ikinci sayısında "Büyük ülkünün bütün yurt gençliğini bir ışık gibi bürümesini istiyoruz. Bu ulusal yararlılık yolunda üstümüze düşen ödevi, en geniş özveriliklerle başarmak, bütün benliğimizi kaplayan bir dilektir." sözleriyle Doğu'nun amacı anlatılmaktadır. Doğu'nun Türkçülüğü felsefi anlamda yerleştirmek amacıyla birlikte toplumsal yaşam, ahlak ve iş yaşamına ilişkin bir nizam önermesi anlamında çabaları görülmektedir. Bu çerçevede içerikler, daha çok Türkçülük fikrini düşünsel anlamda oturtmaya yönelik düşünce yazıları şeklinde olmakla birlikte Türkçü fikri toplumsal anlamda yaygınlaştırmak ve devlet politikalarında bu fikrin benimsenmesine yardımcı olma amacı taşımaktaydı.

Dergi, iktidara yakın olan diğer yayın organlarıyla da bütünlüklü bir yapı sergilemektedir. Yayın organlarının bütünlüğünün göstergelerinden biri dönemin iktidarına hizmet eden diğer gazetelerin Doğu hakkında yayınladığı tebrik yazılarıdır. Bu durum iktidarın politik hedeflerinin yansıtıldığı basın araçlarının birlikte hareket etmesine de örnek teşkil etmektedir. Doğu'nun çıkışına dair diğer yayın organlarından (*Ulus, Cumhuriyet, Vakit, Türk Yurdu ve Ülkü*) gelen tebrik yazıları Doğu'da yayınlanmıştır (Doğu, 1942: 2) :

Cumhuriyet gazetesi "A. Karauğuz tarafından Zonguldak'da çıkarılmağa başlanan DOĞU adlı büyük gazetenin ilk sayısı kuşa kağıdı üzerine basılmış büyüklerimizin üç resmi ve eski yeni bir çok tanınmış imzaların makale, şiir ve tetkikleriyle birlikte çıkmıştır. Okuyucularımıza tavsiye ederiz." ifadelerini kullanmaktadır (Doğu,1942: 2).

Ulus gazetesinin Doğu dergisini tavsiye ettiği içerik de Doğu dergisinde yayınlanmıştır: "Zonguldak'ta A. Karauğuz tarafından çıkarılmakta olan bu aylık ülkü gazetesinin dördüncü sayısı da değerli yazılarla dolu olarak çıkmıştır. Bu sayıda da memleketimizin tanınmış ve sevilmiş hemen bütün muharrirlerinin yazıları bulunmaktadır. 40 sayfa tutan ve içinde çeşitli resim ve yazılar bulunan mecmuayı okurlarımıza tavsiye ederiz" (Doğu, 1943: 5,6).

Derginin son bölümünde çocuklar için oluşturulan, Küçük Doğu sayfası Küçük doğucuların sayfası şeklinde nitelendirilirken "Bu sayfa küçüklere Türkçü ülkücü yazılar içindir, Küçük doğucular, kendi yazılarını burada bulacaklardır" ibaresi yer almaktadır (Doğu, 1942: 1). Şiir ve masal gibi içeriklerin bulunduğu Küçük Doğucuların sayfasının amacı "Ülkümüz yolunda hazırlanan eserleri DOĞU adına yayacağız ! "Küçük Doğu'cular için, Türklük ülküsünü körpe dimağlarına işliyecek kitaplar basacağız !." şeklinde ifade edilmektedir (Doğu, 1943: 5,6). Küçük Doğucuların sayfası şeklinde belirtilen bölümde çocukların Türklükle ilgili şiirlerine yer verildiği görülmektedir.

Dergide, Ziya Gökalp, Enver Behnan Şapolyo, Behçet Kemal Çağlar, Yahya Kemal Beyatlı gibi yazarların Türkçülük tarihini ve Türk ahlakını toplumsal yaşamla ilişkilendiren yazılarının yer aldığı görülmektedir. Yine bu kapsamda dergide; Gelenek, terbiye, milli felsefe, çocuk terbiyesi, ahlak, milli heyecan, milli şuur, vazife şuuru, milli karakter konulu yazı içerikleri görülmektedir. Dönemin siyaset ve kültür alanlarına yazılarıyla destek veren aydınların⁴ yazılarına da dergide yer verilmiştir. Dergide yer alan Türkçü yazarlar ve Türkçü içerikler Zonguldak'ın Türkçülüğün merkezi olduğuna dair nitelendirmelere yol açmıştır. Kadıoğlu'nun kaleme aldığı "*Merkez Değiştiren Türkçülük*" başlıklı yazıda Zonguldak ve Samsun'a atıfla Türkçülük cereyanının merkez değiştirdiğinden söz edilmektedir:

"Bu senenin kültür Türkiyesi'nde göze çarpan bir vasf var :Türkçülükceryanı merkez değiştirdi. Köhne Bizansı, hattâ yeni devlet merkezimizi Türkçülük hareketi ve bilhassa fikirlere muharriklik yapan Türkçülük heyecanı bakımından geride bırakan iki şehir; Zonguldak, Samsun İstanbul ve Ankara ile adeta rekabet ediyor.Filhakika bu sene içinde biri Zonguldak'ta, diğeri Samsun'da olmak üzere iki fikir organı doğdu. Zonguldak'taki organın adı "Doğu», Samsun'dakinin "Kopuz»dur. Birinin başında, kurtuluş savaşının şairi Tahir Karauğuz, ötekinin başında "Türklüğe kurban» isimli Cönkün sahibi Tevetoğlu bulunuyor. Tuttuklarını koparan bu iki iradeli, sebatlı gence muvaffakiyet dileyelim "(Doğu, 1943: 7,8).

Derginin dikkat çeken içeriklerinden birisi de Türkçülüğe ilişkin sorulardan oluşan bir anket düzenlemesi ve bu konuda yetkin kişilerden cevaplar almasıdır. Nitekim Türkçülük fikrini yaygınlaştırma ve benimsetme çerçevesinde gerçekleştirilen anket uygulamasında Cafer Kırimer ve Dr. Hasan F. Cansever'in yazılarına yer verildiği görülmektedir. "*Türkçülük nedir*" sorusuyla birçok isimden Türkçülüğün tanımını ve Türkçülüğe ilişkin düşüncelerini önemli isimlerin görüşlerine yer vererek gerçekleştirilen anket uygulaması Doğu dergisinde şu şekilde duyurulmuştur:

Doğu; Türk fikir hayatında ilk defa olarak çok önemli bir konu'da memleketin bütün fikir adamlarına sorular hazırlıyor. Bu: TÜRKÇÜLÜK NEDİR ?, anketimizdir. TÜRKÇÜLÜK« ün aydınlanması bakımından fikir hayatımızda çok dikkate değer bir mahiyet gösterecek olan bu

⁴ Mehmet Emin Yurdakul, Abdülkadir Karahan, Aka Gündüz, Cafer Seydahmet Kırimer, Behçet Kemal Çağlar, Kâzım Nami Duru, Mehmet Emin Erişirgil, Orhan Şaik Gökyay, Enver Behnan Şapolyo, İsmail Habib Sevik, Hüseyin Namık Orkun, Sabahattin Selek, İsfendiyar Barüonu, Akın Karauğuz, Rebiî Barkın, Fındıkoğlu Ziyaddin Fahri, Zeki Velidî Togan, Fahrettin Kerim Gökay, Nebil Buharalı, Remzi Oğuz Arık, Abdülkadir İnan, Emin Çakıroğlu, Ziya Özkaynak, Basri Gocul, Nurettin Artam, Mahmut Esat Bozkurt, Turhan Oğuzkan, Ali Nüzhet Göksel, Edip Ayel, İbrahim Zeki Burdurlu, Osman Attilâ.

anketimizin sorularını ve ilk olarak anketimize karşılık vermek lütfunda bulunan üstad Cafer Kırimer ve Dr. Haşan F. Cansever'in yazılarını gelecek sayımıza koyacağız!

Dergi Türkçü fikir akımlarının önde gelen isimlerinden Ziya Gökalp için özel bir sayı yayınlamıştır. Ekim 1943'te Gökalp'in ölümünün 19. yıl dönümünde yayımlanan özel sayı şeklinde basılan derginin 12. sayısı Gökalp'a ait yazı içerikleriyle birlikte Gökalp hakkında yazılmış içeriklerden oluşmaktadır.

3. TURANCILIK DAVALARI SÜRECİNDE CHP VE DOĞU DERGİSİ İLİŞKİSİ

1941 yılında Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne saldırısının akabinde Türk basınında görülen pan-Türkist ve Turancı yayınlar özellikle Almanya'nın savaşta üstün olduğu süreçte (1941-1943) sayıca artış göstermiştir. Basını denetleme ve yönlendirme gücüne sahip iktidar bu duruma hoşgörülü davranmakla birlikte (Öztekin, 2018: 213) Türkçü yayınlardan biri olan Doğu dergisini de ekonomik anlamda desteklemiştir (EK-2). 1942 yılı itibariyle çıkarılmaya başlanan Türkçü içerikli Doğu dergisinin CHP tarafından desteklenmesi, dünyada gelişen komünizm akımıyla birlikte ABD öncülüğünde şekillenen Batı'nın bu gelişmelere karşı önlem alma girişimi ve bu doğrultuda şekillenen CHP politikalarından bağımsız değildir. Daha doğru bir ifadeyle CHP'nin dergiye desteği dış politikaya bağımlı olarak iç politikayı belirleyen konjonktürle ilişkilidir. Nitekim bir dönem CHP tarafından geri çekilen destek de değişen konjonktür ve değişken politikalarla ilişki arz etmektedir. Bu durum CHP ve Doğu dergisi arasındaki yazışmalardan ve dergi içeriklerinin değişiminden anlaşılmaktadır.

Zonguldak'ta Tahir Akın Karağuz tarafından çıkarıldığında CHP Genel Sekreterliği'nin incelemesine sunulan Doğu dergisi, içeriklere ilişkin onayın ardından Halkevi adına çıkarılmaya başlanmış ve CHP abonelik yoluyla dergiyi desteklemiştir. Derginin abonelik süreci de kolay olmamıştır. Karağuz, 8 Ocak 1943 tarihinde derginin 1., 2. ve 3. sayılarını takdim ettiği CHP Genel Sekreterliği'ne yazdığı mektubunda "*Birçok güçlük içinde ve ancak, büyük bir partimin ana amacı üzerinde Türk yurduna, Türk ulusuna ve cumhuriyet devriminde yararlı olmak dileğinden gelen coşgun bir inan ve üstün özverilikle çıkarmağa özendiğim gazete-dergimin, ulusal kültür kaynaklarımız halkevlerimiz adına satın alınması ve bütün ülkü ocaklarımıza yayılması için yüksek ilgi, sevgi ve korurluğunuza güvenerek dileğimi duyurur, yürekte bağlılığımı belirterek saygı ile eğilirim.*" ifadelerini kullanmaktadır (C.D.A.3,1943). CHP Genel Sekreterliği'nden 11.01.1943 tarihinde gelen cevap yazısında, derginin görünüşünün iyi olduğu ancak 5-6 nüshası tetkik edildikten sonra ve aynı şekilde devam edildiği takdirde dergi aboneliğinin kabul ve Maarif Vekaleti'ne tavsiye edilmesinin mümkün olduğu bildirilmektedir (C.D.A.4, 1943). Karağuz bu mektuba karşılık 25 Haziran 1943 tarihinde gönderdiği mektubunda, "*Büyük ülkeye sarılarak inkılap emrinde çalışmaya and içen Doğu, şimdiye kadar eksilmez bir iman şevkiyle birçok zorluklar ve türlü sıkıntıları yenerek- iftiharla sunduğum ilk eserini vermiye muvaffak olmuştur. Doğu'nun, bundan sonra daha artan bir şevk ve heyecan ve daha ileri ve hareketli bir çalışma ile yayın hizmetine devam edebilmesi için, partimizin doğrudan doğruya himayesini istirham eyliyorum*" ifadelerini kullanırken aynı mektubunda parti teşkilatına, Halkevlerine ve Halkodalarına abone kaydı yapılması, Doğu'nun Maarif Teşkilatına, okullara ve gereken yerlere tanıtılması yönünde talepte bulunmaktadır (C.D.A.5, 1943). Nitekim 29.07.1943

tarikhinde Sekizinci Büro Şefliği'nin⁵ incelemesi doğrultusunda Genel Sekreterliğe sunulan olumlu rapor neticesinde CHP Genel Sekreterliği tarafından halkevleri için dergiye abone olunmuştur. 195 tanesi Halkevlerine 5 tanesi de genel sekreterliğe dağıtılmak üzere abonelik gerçekleştirilmiştir (C.D.A.6, 1943). Vilayet merkezleri, ilçe ve kasabalarda yer alan 195 Halkevine Doğu dergisi gönderilmiştir (C.D.A. 7,1943). İlerleyen aylarda Derginin halkevleri aboneliğinin yanı sıra Maarif Vekilliği, Talim ve Terbiye Heyeti'nde derginin satın alınması ve bütün okullara dağıtılması kararı verildiği ve Milli Müdafaa Vekilliği'nin de derginin orduya dağıtılmasını onayladığını Karauğuz'un 24.01.1944 tarihli mektubundan anlaşılmaktadır(C.D.A.8, 1944). CHP dergiye abone olurken halkevleri adına 200 adet dergi satın almıştır. CHP Genel Sekreterliği'nce ödemelerin yapıldığı Karauğuz ve parti genel merkezi arasındaki yazışmalardan tespit edilmektedir (C.D.A.1, 1948).

Doğu dergisinin bu süreçteki yayın içeriklerinin Türkçü yönü oldukça ağır basmaktadır. Parti kimliğinin de ötesinde Türkçü içerikler taşıyan dergiyi CHP desteklemeye devam etmiştir. Ancak 1944 yılında Türkçülere yönelik gerçekleşen davalar sürecinde CHP'nin tavrı değişmiştir. Mayıs ayı içerisinde gerçekleşen Türkçülük davaları sürerken CHP komisyonlarında incelenen ve desteğin kesildiği yayınlardan Doğu'da nasibini almıştır. 21. 06.1944 tarihinde Doğu dergisine sağlanan abonelik desteği geri çekilmiştir. CHP Genel Sekreteri adına İzmir mebusu Rahmi Köken tarafından kaleme alınan mektupta dergi aboneliğinin sonlandırıldığı Karauğuz'a " 1943 mali yılı sonunda Mecmuaların neşriyatını parti prensiplerine uygunluk ve memleket kültürünün yükselmesine hizmet ve halkevleri ve halkodalarına faydalı olmaları bakımından tetkik eden komisyonumuz mecmuanıza olan abonemizin devamını faydalı bulmamıştır. Bugünden itibaren abonemiz iptal edilmiş olduğundan mecmua sevkiyatının durdurulmasını rica eder, sevgiler sunarım." ifadeleriyle bildirilmiştir (C.D.A.9, 1944).

Karauğuz, bu süreçte dergi göndermeye, mektuplaşmalarına devam etmiştir. Bu mektuplara karşılık CHP Genel Sekreterliği 11.06.1945 tarihinde Karauğuz'a gönderdiği mektubunda dergi aboneliğinin 21.06.1944 tarihinde iptal edildiği ve tekrar yenilenmediğini hatırlatmıştır(C.D.A.10, 1945). Karauğuz, bu mektuba cevabında askerlik hizmeti nedeniyle parti il başkanlığından ayrıldıktan sonra yerine geçenlerin kendisini gözden düşürmek için çabaladıklarını ve bunda muvaffak olduklarını belirtirken, " Kurtuluş savaşının başından bugüne değin devrim çalışmalarına özden geçiyle emek karan, partimize ve partimizin büyük ülkülerine bağlılığımı son soluğuna değin taşıyacak olan gerçekten Kemalci bir Türk çocuğuyum. Doğrunun ve doğruluğun, gün gelip aydınlanacağına inanım bütündür" demektedir(C.D.A.11, 1945).

Bu dönemde dergi aboneliğinin sonlandırılmasıyla beraber, Türkçüler hakkındaki mutasavver tutuklama listesi taslaklarında Karauğuz'un adı ile birlikte yakın dostluk ilişkilerinin bulunduğu ve yayınlarında yazılarına yer verdiği Cafer SeydahmetKırimer, Orhan Şaik Gökyay, Fethi Tevetoğlu, Hüseyin Namık Orkun, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu 'nun isimleri bulunmaktadır. Karauğuz hakkında açılan soruşturmaya karşın kendisi hakkında tutuklanma kararı alınmazken, yakın arkadaşları Fazıl Hisarcıklılar, Zonguldak M. Çelikel Lisesi Öğretmeni Ziya Özkaynak, hemşehrisi ve o sırada Ankara Hukuk Fakültesi öğrencisi olan İsfendiyar Baruönü gözaltına alınanlar arasındadır (Özcan, 2011).

⁵ Parti bünyesinde matbuat ve propaganda işleriyle ilgilenen birim.

Tahir Akın Karauğuz'un CHP ile ilişkisi köklü bir geçmişe dayanmaktadır. Nitekim Kuvay-ı Milliye'de yer almakla birlikte CHP'nin ilk kuruluş aşamasından itibaren etkin görevlerde yer almıştır. Karauğuz Türkçülük anlayışını da *Kemalci Milliyetçilik* şeklinde tanımlamaktadır. Nitekim bu süreçte sorunun temel kaynağı, Karauğuz'un felsefi değişiminden çok CHP'nin politikalarında yaşanan farklılaşmadır.

Karauğuz, CHP tarafından dergi aboneliğinin sonlandırıldığı süreçte kendisini anlatmak durumunda kalmıştır. Karauğuz, yine kendisinin çıkardığı Zonguldak gazetesinde 9 Haziran 1944 tarihinde "*İnan Kaynaklarımız*" başlıklı yazısında Türkçülük ve Kemalizm konusunda fikirlerini ortaya koymuştur:(Temel, 2017: 109)

"Bizim inan kaynaklarımız, Kurtuluş Savaşı'mızın ruhu, Atatürk'ün konuşmaları ve İnönü'nün kemalizimi aydınlatan sözleridir. Şeflerimiz, o insanlardır ki, ancak doğruyu ve oluru dile getirmişler ve geleceği hâlin aynasında aksettirmişlerdir. türk gerçekleri onların sözlerinde yatmakta ve yaşamaktadır. Bunlar varken, başka kaynaklar arayanlar adına meşhur mısra'i tekrarlamak, yerinde olur: ağardı tan yeri, ben şem'lden arar, gezerim....."

Başvekilimiz : "Türküz, Türkçüyüz ve daima türkçü kalacağız!...dediği zaman biz bunu Kemalizm'in yeni ve billurlaşmış ifadelerinden birisi olarak ele aldık. Yosa; bu gerçekçi Ödemiş çocuğunun ufuklar ötesindeki boş hayallere kapılarak böyle bir şey söylemiş olacağını aklımıza getirebilir miyiz?"....

Türkçülük demek; Osmanlı idare ve düşüncesinin hakimliği sırasında, halkın içine sinen gerilikle kaybolmağa yüz tutan öztürk zevkini, adetini, tabiatını, sanatını, asaletini paslardan ve küflerden sıyrarak bugünkü Türk insanına yaraşır bir berraklığa kavuşturmadır. Garpten gelen cazla Osmanlıdan kalma enderun musikimizin, garp metodlarıyla işlenmeğe muhtaç halk makamları ve ahenkleri olduğunu düşünmek, bu halk motiflerini bulup meydana çıkarmak, tanıtmak yaymak, işleyip dünyaya vermek.. İşte, bir alanda Türkçülüğten anladığımız! Kendisini bulmuş, tarih içindeki hüviyetine kavuşmuş. Türklük şu'ru benliğine hakim olmuş insan, asıl Türk olmayı hak etmiş ve Kemalizm'i kavramış olur (Zonguldak, 1944: 758).

Zonguldak gazetesinde Behçet Kemal Çağlar'la açık mektuplaşması da Karauğuz kendisini anlatma çabasına örnek teşkil etmektedir. 1945 yılı Ağustos ayında Zonguldak gazetesinde yayımlanan mektubunda Çağlar, Karauğuz'un çıkardığı Doğu dergisinden dolayı kendisinin Türkçülüğünün Turancı olarak algılandığına ilişkin hatırlatmada bulunmuştur. Karauğuz da bu mektuba karşılık Türkçülük anlayışını açıklamaktadır. Karauğuz cevap mektubunda Türkçülük anlayışının "*Kemalci Milliyetçilik*" olduğunu belirtmektedir (Temel, 2017:109; Zonguldak, 1945: 846).

Karauğuz, Doğu dergisi aboneliğinin sonlandığı süreç içerisinde basın araçlarıyla düşüncelerini aktarırken diğer taraftan parti ile mektuplaşmalarına devam etmiştir. 17.-.1945⁶ tarihinde parti genel merkezine gönderdiği bir mektupta Doğu dergisinin amacını ve milliyetçilik düşüncesine ilişkin bakışını açıklamaktadır : ... *Millî ülkü gönüllüsü olan Doğu'nun ilk seyisiyle birlikte yüksek katınıza sunulan yazı, şu satırlarla başlıyordu: (C.H.P Programının 2 inci maddesinde esaslandırıldığı gibi " Dil, kültür ve ülkü birliğiyle birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettikleri bir bütün olan Türk milletinin gene C.H.P Programını her maddesinde beliren ruh ve esâsa göre yükselmesi için üstüne düşen yayın ödevini başarmak, Türkçü Doğu'nun biricik amacıdır. Bundan sonra, Doğu'nun "büyük ülküye sarınarak inkilâb emrinde çalışmağa and içtiği belirtiliyordu. Doğu, ilk sayısından son sayısına kadar bu esâsa*

⁶ Belgede ay bilgisi okunamamıştır.

sâdık kaldı. Koleksiyonlarımız meydandadır. Altıok; yeni Türk devriminin ve milli hayâtın mesnedleri ve yarınki Türk kültürünün ve Türk medeniyetinin kaymaklarıdır. Bu "umdelerin" fikriyatını işlemek, Türk aydınına düşen millî vazifelerin en esaslısıydı. Bu inançladır ki, Doğu, -temel ve öz olarak- milliyetçilik üzerinde memleketin tanınmış düşünürlerini, görgülü kalemlerini ve genç değerlerini çevresinde toplamağa muvaffak oldu. Doğu'nun Türkçülüğü, doğrudan doğruya KEMALİZM milliyetçiliğiydi. Millî rejimimize aykırı ve zararlı bir fikir ve cereyana, Doğu yayınında asla yer verilmiş değildir. Doğu'yu çıkararak, yazarlardan dâima rejimimizin milliyetçilik esaslarının ve genel siyasamız gereklerinin göz önünde tutulmasını istemiş ve aşırı yazılar de şiirler gönderen gençlere bu yolda aydınlatıcı karşılıklar vermiştir (C.D.A.15, 1945).

Karağuz aynı mektubunda Doğu'da yer verdiği Türkçülük anketine ilişkin de bir açıklama yapmıştır : (Türkçülük nedir?) anketinde güdülen; tamâmiyle partimizin milliyetçilik "fikriyat"ının işlenmesine hizmet etmek dileğidir. Bu anketimizin ana çizgileri : millî şuûrun ne zaman ve nasıl başladığını belirtmek, aşırı garb hayranlığına karşı düşünürlerimizi dile getirmektir. Anketimizin son soruları, bu amacımızın en billurlaşmış bir ifâdesi ve Kemalizm'in kendisidir: (Atatürk: biz, bize benzeriz sözüyle hiç bir yerden kopye, adapte veya te'sir altında kalarak yaşayan bir millet olmadığımızı göstermek istedi. Bizim, bize benzememiz, en doğru yoldur. Bu ülküyü nasıl yayabiliriz?) Doğu'nun tuttuğu yolu, bu satırlar, olduğu gibi aydınlatır (C.D.A.15, 1945).

Karağuz, 14.08.1945 tarihinde ve 30.12.1945'te yazdığı mektuplarda da derginin tekrar parti himayesine alınmasını istemektedir (C.D.A.12, 1945). Nitekim yaklaşık iki yıl sonra Karağuz, CHP'nin güvenini tekrar kazanmış ve 16 Mart 1946 tarihinde CHP'nin Doğu dergisi aboneliği yeniden başlatılmıştır. 19 Mart 1946 tarihinde derginin 100 nüshası Halkevlerine gönderilmek üzere tekrar abone olunmuştur. Genel Sekreterlikçe yazılan mektupta derginin daha verimli olmasına himmet ve gayret edilmesi dileğinde bulunmaktadır (C.D.A.13, 1946). Bu kez derginin 92 tanesi Halkevlerine 6 tanesi CHP Genel Sekreterliği'ne ve 2 tanesi de CHP Halkevleri Başkanlığına dağıtıldığı 18.01.1947 tarihli belgeden anlaşılmaktadır (C.D.A.14, 1947).

Derginin tekrar abonelik yoluyla desteklenmesi neticesinde Doğu'nun ilk dönem yayınlarından adeta eser yoktur. Bu süreçte derginin yayın içerikleri başlangıç noktasının çok uzağında seyretmektedir. Doğu'nun ilk döneminde Türkçülük meseleleri bakımından içerik anlamında daha serbest bir yapı izlenirken aboneliğin yenilediği ikinci dönemde partiye bağlılık doğrultusunda ve içeriklerinde bu yönde dönüştüğü gözlemlenmektedir. 14.08.1945'te yeniden başlayan parti aboneliği derginin hedefini Türkçülük fikrini yaymaktan daha fazla parti programını ve Halkevi faaliyetlerini duyuran bir kimliğe oturtmaktadır. Nitekim Türkçü içerikler neredeyse yok denecek az iken siyasi anlamda daha yumuşak konular ve hükümet programlarına ilişkin içerikler ağırlık kazanmıştır.

Milliyetçik üzerine de yer alan bir yazı da milliyetçilik anlayışının liberal nitelik taşıdığı anlatılmaktadır. Zeki Yüksel tarafından kaleme alınan "*Milliyetçilik Anlayışı*" başlıklı yazısında *Bizim milliyetçiliğimiz emperyalist, fütuhatçı bir milliyetçilik değil, milletler arasında kardeşçe bir sulhun idamesini, hal be nisfat esaslarına müstenid bir dünya nizamının bütün milletlerin elbirliğiyle kurulmasını isteyen, her milletin istiklali ve hürriyeti esasına dayanan rasyonel ve liberal bir milliyetçiliktir. Bizim milliyetçiliğimiz dili, duygusu ve vatani Türk olanları ihata eden bir milliyetçiliktir.* (Doğu, 1944:19,20,21,22) şeklinde milliyetçilik yaklaşımını ortaya koymaktadır. Nitekim bu yazı da milliyetçilik anlayışında yaşanan değişimi ortaya koymaktadır.

Derginin Türkçülük olaylarının arkasından yayın politikasındaki değişim Doğu'nun yıllar içindeki kapak sayfası ve ilk sayfa konularının takip edilmesiyle dahi anlaşılmaktadır. *Ziya Gökalp'ın şahsiyetinin teşekkülü* (1942:1), *Cumhuriyet bayramında Cumhurreisimiz İsmet İnönü'nün millete hitabı* (1943:2,3) *Ergenekondan Çıkış* (1943:4), *Timurun Mezarı Başında* (1943:5,6), *Türkçülüğün Mahiyeti ve Başlangıcı* (1943:7,8) *Lozan Zaferinden Dönüş*, (1943:9,10,11) *Manevi Hamle* (1943:12) *Milli Tarihimiz ve Öztürk Geleneğimiz Tahsil ve Terbiyemizin Esası Nasıl Olmalıdır* (1943,44:13,14,15) *İki Kutlu Yıldönümü ve Mehmet Akif'in Ebedi Sesi* (1944:16,17). Doğu'nun bu ilk döneminde Türkçü içerikli yayınlara oldukça fazla yer verdiği gözlemlenmektedir. Nitekim Türk- Türkçü- Türkçülük, milli-milliyetçilik, vatan sevgisi, millet aşkı, tarihte yer edinmiş Türkçülük-milliyetçilik düşüncesiyle ilişkili makalelere yer verilirken, Ziya Gökalp'ın Türkçülüğün Tarihi, Enver BehnanŞapolyo'nun Türkçülük Cereyanı ve Milli Şuur, Milli İktisat, Milli Ahlak, Milli Sanat Nedir?, Milli Felsefe Nedir?, Eski Türklerde Demokrasi, Bilge Işıldak'ın *Vatan Sevgisi*, Cafer Seydahmet Kırimer'in *Harp ve Türkçülük, Cumhuriyet ve Türkçülük*, Nebil Buharalı'nın *Milli Şuur ve Milli Ülkü Nasıl Meydana Gelir?*, *Siyasi Vasiyetnameler*, Ziyaeddin Fındıkoğlu'nun *Türkçülüğün Mahiyeti ve Başlangıcı*, Hüseyin Namık Orkun'un *Türklerin Anayurdu*, Halil Fikret Kanat'ın *Millet Sevgisinin Birleştirici ve Yapıcı Kudreti*, Edibe Çivi'nin *Milli Karakter*, Nimet Turgut Uluğtuğ'un *Türk Benliği; Türk, Öğün, Çalış, Güven!*, Ömer Erdoğan'ın *Türkler Eser Yaratırken*, Z. Urazoğlu'nun *Milletlerde Ahlak ve Milliyetçilik*, Kazım Nami Duru'nun *Türk Milliyetçiliği Dile, Kültüre Dayanır* başlıklı makaleleri görülmektedir (Namal ve Karakuzu, 2017: 35).

Türkçülük olaylarının akabinde, derginin yönünün Türkçülük merkezinden uzaklaştığı ve parti politikaları doğrultusunda iktidar icraatları, başbakan, cumhurbaşkanı demeçlerine ağırlık veren bir niteliğe büründüğü gözlemlenmektedir. Derginin ilk sayfalarına bakıldığında, *Milli Şefin Gençliğe Hitabı* (1944: 18) *İlk Öğretim Davamız* (1944:19,20,21,22) *C. Reisimizin B. Millet Meclisi Açış Söylevi* (1944: 23-24), *Başbakanımız Saraçoğlu'nun Söylevi* (1945: 25, 26, 27) *İlk Öğretimin Yeni Yılı* (1945: 28, 29) gibi başlıklar görülmektedir. Doğu dergisinin ilk sayfalarında ve kapak bölümünde yer alan bu yazılar 1944 yılı Türkçülük olaylarının yaşanmasının ardından 16. sayısından itibaren özellikle ilk sayfaların Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün yazı ve söylevlerine ya da başbakanın açıklamalarına ayrıldığı görülmektedir. 16. sayıdan itibaren Türkçü içerikler son derece azaldığı gibi parti politikalarına yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Doğu dergisi 1951 yılına kadar sürdürdüğü yayın hayatında da iktidar politikalarına uyumlu bir rota izlemiştir.

SONUÇ

Doğu dergisi ile CHP arasındaki ilişkileri ortaya koyan yazışmalar ve dergi içerikleri, siyasi iktidarın politik değişiminin basın içeriklerine yansıdığına göstergesi olmakla birlikte iktidarın ekonomik güçle yayın içeriklerini kontrol ettiğini ortaya koyan bir nitelik taşımaktadır. CHP'nin finansal desteğini alan Türkçü dergi Doğu'nun, Türkçülük olayları sırasında yaşadığı süreç siyasal, ekonomik, kültürel değişim süreçlerinin iktidar-basın ilişkilerinde değişken durumları ortaya çıkardığı görülmektedir. Nitekim Doğu dergisi yayınlarının politik gündem doğrultusunda değişim yaşadığı görülmektedir.

Doğu'nun yayın hayatı süresince özgür ve kendi öngördüğü yönde bir yayın politikası izlediğini söylemek zor görünmektedir. CHP'nin konjonktüre göre değişen politikaları doğrultusunda ekonomik destek sağladığı yayın içeriklerine müdahale ettiği ve yön verdiği gözükmektedir. CHP

daha çok uluslararası gelişmeler ve siyasi konjonktüre göre değişen politikaları doğrultusunda ekonomik destek sağladığı *Doğu*'nun yayın içeriklerine müdahale etmiş ve yayın politikasına yön vermiştir. Başka bir ifadeyle CHP'nin dergiye desteği, dış politikaya bağımlı olarak iç politikayı belirleyen konjonktürle ilişkilidir. Nitekim bir dönem CHP tarafından dergiden geri çekilen destek de değişen konjonktürve değişken politikalarla ilişki arz etmektedir.

Siyasi iktidarın gücü ideolojik formu belirleyen bir nitelik taşıyabilmektedir. Bu durum yasal düzenlemelerle sağlandığı kadar enformasyon akışında etkin bir konumda yer alan basını da kullanarak gerçekleştirilebilmektedir. Nitekim *Doğu* dergisi kendi Türkçülük anlayışı ile yayın yaptığı Almanya'nın üstün olduğu II. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında CHP iktidarının mali desteğine ve iltifatına mazhar olurken, savaşın sonlarında siyasi iktidar Almanya'ya karşı bir politikayı tercih edince *Doğu* dergisi üzerinde mali ve siyasi baskı uygulamıştır. Bunun üzerine dergi, savunduğu Türkçülük anlayışını revize etmek durumunda kalmıştır. Karauğuz da parti yetkilileriyle yaptığı yazışmalarda ve gönderdiği mektuplarda partiye sadakatini ve partinin ilkelerine bağlılığını dile getirme gereği duymuştur. Türkçülüğünün PanTürkist ve Turancı bir Türkçülük değil, Kemalist bir Türkçülük olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

CHP'nin politika değişimi neticesinde *Doğu* dergisine verilen ekonomik desteğin geri çekilmesi, ideolojik kodlara ve bu kodların taşıyıcısı basın içeriklerine dergi içeriklerine bakışın işlevsel ve araçsal bir nitelik taşıdığını göstermektedir. CHP ve *Doğu* dergisi sahibi Karauğuz arasında geçen yazışmalar CHP'nin bu noktadaki politik tavrını ortaya koyarken derginin çıkarılma amacının da parti politikalarına kayıtsız şartsız hizmet niteliği taşıdığını göstermektedir. Derginin yayın içeriklerine bakıldığında kendi mecrasında Türkçülük konusunu "araçsal" anlamda işlediğinden söz etmek mümkün gözükmemektedir. Ancak derginin CHP ile ilişkisi bağlamında siyasi iktidar açısından bu durumun aynı niteliği taşımadığı ve CHP'nin milliyetçilik düşüncesini de dergi içeriklerini de araçsal olarak değerlendirdiği görünmektedir. Öyle ki *Doğu* dergisine verilen desteğin çekilmesi de bu durumu kanıtlamaktadır. Diğer taraftan bir fikir dergisi olarak *Doğu*'nun iktidarla olan ilişkisi;ekonomik gücü elinde tutan gücün; basının içeriklerinde ve yayın politikasında belirleyici bir etken olduğu tezini teyit etmektedir. İktidarın politikalarında değişime gitmesi basın içeriklerine ideolojik anlamda yansımakla birlikte, iktidarın ekonomik gücüyle yayın politikasını hatta ideolojik kimliğini kontrol ettiğini *Doğu* dergisi üzerinden göstermektedir. Bu duruma bağlı olarak *Doğu* dergisi de ideolojik duruşunda, yani Türkçülük anlayışında politik gündem doğrultusunda değişime gitmiş, CHP'nin öngördüğü veya inşa etmek istediği bir Türklük, bir Türk milliyetçiliği vurgusu yapmak zorunda kalmıştır.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri

- C.D.A. 1, Cumhuriyet Arşivleri, Fon No: 490, 1 0 0 Kutu No: 1383 Dosya No: 591, SıraNo: 3 (*Doğu* dergisine CHP tarafından ödeme yapıldığına dair belge) 29.06.1948
- C.D.A. 2, Cumhuriyet Arşivleri, Fon No: 490, 1 0 0 Kutu No: 1383 Dosya No: 591, SıraNo: 3 (Zonguldak'ta satılan basın ürünlerinin tirajına ilişkin bilgi içeren belge) 12.11.1947
- C.D.A. 3, Cumhuriyet Arşivleri, Fon No: 490, 1 0 0 Kutu No: 1383 Dosya No: 591, SıraNo: 3 (Karauğuz'un CHP Genel Sekreterliği'ne dergiyi takdim ettiği mektup) 08.01.1943

- C.D.A. 4, Cumhuriyet Arşivleri, Fon No: 490, 1 0 0 Kutu No: 1383 Dosya No: 591, SıraNo: 3 (CHP Genel Sekreterliği'nin dergi hakkında görüşlerini Karauğuz'a aktardığı mektup)11.01.1943
- C.D.A. 5, Cumhuriyet Arşivleri, Fon No: 490, 1 0 0 Kutu No: 1383 Dosya No: 591, SıraNo: 3 (Karauğuz'un CHP himayesine girilmesini arz ettiği mektup) 25.06.1943
- C.D.A. 6, Cumhuriyet Arşivleri, Fon No: 490, 1 0 0 Kutu No: 1383 Dosya No: 591, SıraNo: 3 (Sekizinci Büro Şefliği'nin CHP Genel Sekreterliği'ne Doğu Dergisine İlişkin Olumlu Raporunu içeren belge) 29.07.1943
- C.D.A. 7, Cumhuriyet Arşivleri, Fon No: 490, 1 0 0 Kutu No : 1383 Dosya No : 591 , Sıra No : 3 (Doğu Dergisi tevzi listesi) tarih yok
- C.D.A. 8, 1944 Cumhuriyet Arşivleri, Fon No: 490, 1 0 0 Kutu No: 1383 Dosya No: 591, SıraNo: 3 (Karauğuz'un CHP Genel Sekreterliği'ne ödemeyi aldığını ve dergi hakkında bir takım bilgiler sunduğuna ilişkin belge) 24.01.1944
- C.D.A. 9, Cumhuriyet Arşivleri, Fon No: 490, 1 0 0 Kutu No: 1383 Dosya No: 591, SıraNo: 3 (CHP Genel Sekreterliği'nin Doğu dergisinin aboneliğinin sonlandırıldığına ilişkin belge) 21.06.1944
- C.D.A. 10, Cumhuriyet Arşivleri, Fon No: 490, 1 0 0 Kutu No: 1383 Dosya No: 591, SıraNo: 3 (CHP Genel Sekreterliği'nin Doğu dergisinin aboneliğinin sonlandırıldığını Karauğuz'a tekrar bildirdiği belge)11.05.1945
- C.D.A. 11, Cumhuriyet Arşivleri, Fon No: 490, 1 0 0 Kutu No: 1383 Dosya No: 591, SıraNo: 3 (Karauğuz'un aboneliğin sonlandırılmasına ilişkin CHP Genel Sekreterliği'ne cevabını içeren belge)23.06. 1945
- C.D.A. 12, Cumhuriyet Arşivleri, Fon No: 490, 1 0 0 Kutu No: 1383 Dosya No: 591, SıraNo: 3 (Karauğuz'un dergi aboneliğinin yenilenmesini istediği CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği mektup)30.12.1945
- C.D.A. 13, Cumhuriyet Arşivleri, Fon No: 490, 1 0 0 Kutu No: 1383 Dosya No: 591, SıraNo: 3 (Genel Sekreterliği'nin Doğu dergisi aboneliğinin yenilendiğini bildirdiği belge)19.03.1946
- C.D.A. 14, Cumhuriyet Arşivleri, Fon No: 490, 1 0 0 Kutu No: 1383 Dosya No: 591, SıraNo: 3 (Doğu dergisinin dağıtım ağını gösteren belge)18.01.1947
- C.D.A. 15, Cumhuriyet Arşivleri, Fon No: 490, 1 0 0 Kutu No: 1383 Dosya No: 591, SıraNo: 3 (Karauğuz'un Doğu dergisi içeriklerden yer alan Türkçü içerikleri açıkladığı mektubu) 17.-.1945

Dergi ve Gazeteler

Doğu, (1942-1951) , Tahir Akın Karauğuz, Karaelmas Matbaası, Zonguldak

Zonguldak, (1923-1954), Tahir Akın Karauğuz, Karaelmas Matbaası,Zonguldak

Kitaplar ve Makaleler

- Alpkaya, T. G. (2003). *Türk Dış Politikasında Milliyetçilik, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik*, (Ed. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil) s. 155-167, İletişim Yayınları, İstanbul
- Erdoğan, C. (2017). Tek Parti İktidarı Dönemi'nde (1923-1950) Cumhuriyet Halk Partisi'nin İdeolojik Değişim Ve Dönüşüm Sürecinin Çözümlemesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (5).
- Ertekin, O. (2003). *Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik*, (Ed. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil) s. 345-351, İletişim Yayınları, İstanbul
- Findley, C. V., *Modern Türkiye Tarihi*, (Çev. G. Ayas), Timaş Yayınları, İstanbul, 2015.
- Güngör , E. (1992). *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*. Ötüken Neşriyat, İstanbul
- Güngör, E. (1989). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*. Ötüken Neşriyat İstanbul
- Kocabaş, S. (2008) *Yakın Tarihimizin Sosyal Depremlerinden 1944 Türkçülük- Turancılık Olayı*. Vatan Yayınları, İstanbul
- Koç, İ. C. (2006). *Tek Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri (1929-1938)*. Siyasal Kitabevi, Ankara
- Koçak, C. (2003). *Kemalist Milliyetçiliğin Bulanık Suları, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik*. (Ed. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil) s. 37-43, İletişim Yayınları, İstanbul
- Koçak, C. (2013). *Siyasal Tarih (1923-1950)Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980,(Haz. Sina Akşin ve ark.)*, Cem Yayınevi, İstanbul

- Namal Y., Karakuzu H. (2017). Türkçülüğün Zonguldak'tan Yükselen Sesi: Doğu Dergisi, I. Uluslararası Türklerin Dünyası Sempozyumu Bildiri Kitabı, 11-14 Mayıs, s.233-252, Ankara
- Özcan Ö., (2011). Tahir Akın Karağuz, <http://kdzereglifutbol.blogspot.com/2011/11/tahir-akin-karaguz.html>, (Erişim tarihi : 05.10.2019)
- Özdoğan G. G. (2002). *Turan'dan "Bozkurt"a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Öztekin, H. (2018). 1944 Irkçılık - Turancılık Davası ve Basındaki Tartışmalar, *Selçuk İletişim*, 11 (1): 212-236.
- Temel,, F. (2017). Cumhuriyet İdeolojisinin İnşasında Basının Rolü "Zonguldak Gazetesi 1923-1954". Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri
- Zorlu, Y. Temel F. (2017). Türkçü Bir Fikir Dergisi Doğu, Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, İNCOSOS, 368-369, Bildiri Özet Kitabı,3N Yayınları, Ankara
- Zürcher, E. J. (2016). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (Çev. Yasemin Saner Gönen) İletişim Yayınları, İstanbul.

EKLER

EK-1

EK-2

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

BÜYÜK ÜLKÜ GAZETESİ
Kuruluş : 19 Ekim 1942

YÖNETİM EVİ
«Meşrutiyet» Uramı - Gazi Cad. 127
Telefon : 44 - Zonguldak
POSTA K. 11

Kuruş
Yıllığı 850
6 aylığı 175
Sayısı 80

29 / 6 / 1948 C.H.P Genel Sekreterliği
ANKARA

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

				Lira	Kr.
Doğu dergisi	Sayı: 64, 65, 66	F1.50	Tâne: 100	50	00
			% 20	10	00
			Kırk liradır.	40	00
			29. Haziran 1948		

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

32

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1383 - Dosya No: 591 - Sıra No: 3